

Petrićev creski simpozij u novom ruhu

Znanstveni skup *S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context*, u sklopu 23. Dana Frane Petrića, Cres, 24–27. rujna 2014.

Ivana Zagorac i / and Ivica Martinović (ur. / eds), *23. Dani Frane Petrića / 23rd Days of Frane Petrić* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2014), 239 pp. Uvod »S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context«, pp. 19–22; program na pp. 39–43; dvojezični sažeci na pp. 149–193; adresar izlagača na pp. 205–206.

U okviru 23. Dana Frane Petrića (21–27. rujna 2014), koje redovito organizira Hrvatsko filozofsko društvo u suradnji s Gradom Cresom, u Petrićevu je rodnom gradu od 24. do 27. rujna 2014. održan simpozij »S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskome kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context«, dvadeset i prvi u nizu s Petrićem u naslovu. Na početku simpozija predsjednik Programskog odbora simpozija Ivica Martinović podsjetio je na to da je ovaj simpozij sa stalnom temom o Petriću i hrvatskoj filozofskoj baštini, u skladu s odlukom Organizacijskog odbora, u protekle tri godine (2011–2014) imao naslov *Od Petrića do Boškovića*, da bi se u okviru djelovanja Hrvatskoga filozofskog društva dolično obilježila 300. obljetnica Boškovićeve rođenja. Prijave pristigle ove godine, koje su se ponovo usredotočile na Petrićevo djelo, ponukale su Programski odbor da izabere novi naslov »S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu« tako da simpozij odsad ima dva cilja. Prvi je cilj omogućiti »istraživačima da izlože rezultate svojih istraživanja i doprinesu točnijoj prosudbi o ulozi i značenju Petrićeve misli u renesansnom kontekstu«,¹ a drugi »dati nove poticaje istraživanju hrvatske filozofske baštine u cijelosti: od Hermana Dalmatina do kraja 20. stoljeća.«² Martinović je istaknuo i jednu osobitost ovogodišnjega simpozija, a to je sjednica posvećena »filozofsko-teološkoj misli među hrvatskim protestantima, kako bismo dodatno potaknuli istraživanja u tom smjeru«,³ kako je bilo zapisano i u

¹ Ivica Martinović, »S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu / With Petrić in Focus: Croatian Philosophers in the European Context«, u: Ivana Zagorac i Ivica Martinović (ur.), *23. Dani Frane Petrića / 23rd Days of Frane Petrić* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2014), pp. 19–22, na p. 19.

² Martinović, »S Petrićem u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu«, p. 20.

³ L. c.

obrazloženju ovogodišnjega poziva. Simpozij je prigodnim govorom otvorio predsjednik Gradskog vijeća Grada Cresa Marčelo Damijanjević.

Uvodno predavanje o prirodnofilozofskoj i prirodnoznanstvenoj baštini hrvatskih isusovaca do početka 20. stoljeća

Uvodno predavanje »Doprinos hrvatskih isusovaca filozofiji prirode i prirodnim znanostima / Contribution of the Croatian Jesuits to Natural Philosophy and Natural Sciences« održao je Mijo Korade. U njemu je kronološki prikazao doprinose hrvatskih isusovaca filozofiji prirode i prirodnim znanostima u razdoblju od 16. do 19. stoljeća.⁴ U tom je razdoblju, istaknuo je Korade, djelovalo oko 50 autora djela (od kojih je oko 10 rukopisa) i oko 25 autora tiskanih tezarija. Većinom su bili Hrvati: od 50 autora filozofskih ili znanstvenih djela njih 40 su Hrvati, a od 25 autora tiskanih tezarija Hrvatā je 20. Djela im se mogu razvrstati u četiri skupine: udžbenici i školski radovi sa studentima, znanstvena djela, istraživačka izvješća te naposljetku pisma. Svoju su filozofsku i znanstvenu djelatnost ponajviše razvili u isusovačkim kolegijima u Zagrebu, Požegi, Rijeci i Travniku, ali i izvan područja današnje Hrvatske i BiH, primjerice u Italiji, zemljama u sklopu Austrijske Carevine i na drugim kontinentima, u Sjevernoj i Južnoj Americi te Aziji.

Djela i rasprave koje Korade analizira jednim dijelom obuhvaćaju prirodnu filozofiju u okviru udžbenika ili sinteza tadašnje fizike, nastalih za potrebe druge godine studija filozofije, u kojima se obrađuju astronomija, kemija, botanika i dr., a drugim, manjim dijelom razne druge discipline: geografiju, kartografiju, geodeziju, geofiziku, hidrotehniku, botaniku, kemiju, medicinu, ekonomiju, nautiku.

Od djela hrvatskih isusovaca koja su nastala u Hrvatskoj Korade je po značenju izdvojio djelo *Philosophia peripatetica* (1669) Franje Jambrehovića, zemljovid Hrvatske (1672) Stjepana Glavača, *Kriptografiju* Ivana Krstitelja Prusa i raspravu Kazimira Bedekovića o prvom Newtonovu pravilu filozofiranja.

Među hrvatskim isusovcima koji su djelovali u Italiji istaknuo je Marka Antuna de Dominisa, Ruđera Boškovića, Ivana Luku Zuzorića, Bernarda Zamagnu i Stjepana Bašića. Od isusovaca koji su djelovali kao profesori u Habsburškoj Monarhiji podrobnije je prikazao Mihovila Lipšića Mlađeg, Josipa Zanchija,

⁴ Usp. Ivica Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem* u žarištu: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu [Sažeci izlaganja] / 21st symposium *With Petrić in Focus: Croatian philosophers in the European Context* [Paper abstracts]«, u: Ivana Zagorac i Ivica Martinović (ur.), 23. *Dani Frane Petrića / 23rd Days of Frane Petrić* (Zagreb: HFD, 2014), pp. 149–193, na pp. 166–171. Nadalje u bilješkama: Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem* u žarištu [Sažeci izlaganja]«.

Franju Brunu, Augustina Michelazzija, Ludovika Mitterpachera, Franju Ksavera Orlanda i Pavla Thallera. Kao zasebnu skupinu proučio je prekomorske misionare Ivana Vremana, Ivana Rattkaya, Ferdinanda Konščaka, Ignacija Szentmartonyja, Ivana Krstitelja Marchesetija i Franju Ksavera Hallera, koji su se uza svoju osnovnu dužnost istaknuli u istraživanjima, kartografiji i inovacijama. Izlaganje je Korade zaključio opisom botaničkoga rada Ericka Brandisa, profesora u Travniku, na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Sjednica o Petrićevoj kritici Aristotela

Nakon uvodnog predavanja uslijedila su izlaganja o Petrićevoj kritici Aristotela. Novi tematski blok započela je Mihaela Girardi-Karšulin izloživši svoj rad pod naslovom »Pretpostavke Petrićeve kritike Aristotela«. Ona se u svojem izlaganju najprije osvrnula na dva momenta u povijesti filozofije. S jedne strane, objasnila je relevantnost Petrićevih *Discussiones peripateticae* (1581) iz činjenice da je Gassendi prekinuo vlastiti rad na kritici Aristotela čim se susreo s Petrićevim *Discussiones*, a s druge strane u 17. stoljeću nije više bilo potrebe za kritikom Aristotela jer filozofija u tom stoljeću kreće drugim putem tj. odvaja se od dileme: Platon ili Aristotel. Nakon takva opisa povijesnoga konteksta Girardi-Karšulin izložila je svoju osnovnu tvrdnju: Petrićeva kritika Aristotela bila je 'pripremljena'. U potkrepu te teze ona je prikazala dva tipa 'pripreme' Petrićeve kritike, s jedne strane teološku u krugu grčkih učenjaka Pletona i Bessariona, a s druge strane onu humanističko-retoričku Marija Nizolija.⁵

Heda Festini nastupila je s temom »Što je Petrić u trećem svesku *Peripatetičkih rasprava* – filozof ili teolog? / Che cos'è Petrić nel terzo tomo delle *Discussiones peripateticae* – filosofo o teologo?« U svojoj interpretaciji trećeg sveska Petrićevih *Peripatetičkih rasprava* (1581) ona je ustvrdila da je teologija bila Petrićeva preferencija, i to pod utjecajem Platona. S osloncem na stvarno kazalo nedavnoga izdanja Festini je proučila stranice u kojima Petrić govori o znanosti, filozofiji i teologiji te zaključila da »Petrić još nije znao što je znanost, a bez sumnje je prvenstveno bio teološki mislilac.«⁶ Time je zapravo i odgovorila na pitanje koje je postavila u naslovu svog izlaganja.

Čiril Čoh proučio je »Petrićevo otkrivanje smisla Platonova zagonetnog učenja o prvim počelima / Petrić's Unveiling of the Meaning of Plato's Enigmatic Doctrine on the First Principles«. Oslonivši se na treći svezak *Peripatetičkih rasprava*, on je ustvrdio da »Petrić predbacuje Aristotelu da ne razumije narav Platonova učenja o prvim počelima, o onom *jednom* te onom *velikom* i

⁵ Usp. Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem u žarištu* [Sažeci izlaganja]«, pp. 160–161.

⁶ *Ibid.*, p. 157.

malom«. ⁷ Pritom je uputio na izvorne retke u *Discussionum peripateticarum tomus tertius* (2009, p. 241, redci 16–24) u kojima se može naslutiti o kakvoj se zagonetki radi. Čoh je zaključio da se Petrić, po uzoru na Platona i stare, služi tajnim načinom pisanja i izvodi namjerna *neslaganja* koja trebaju ukazati na dublja *slaganja*.

Sjednica »Neoskolastika u Hrvatskoj i nakon nje«

Pavo Barišić održao je izlaganje »Neoskolastika u Hrvatskoj / Neoscholastic Philosophy in Croatia«, u kojem je neoskolastičku filozofiju u Hrvatskoj podijelio na tri tematske cjeline. Svaku od njih zasebno je izložio. Najprije se osvrnuo na začetak neoskolastike u 19. stoljeću u kojem je prikazao opus Antuna Kržana, Josipa Stadlera i Antuna Bauera. Nakon toga, u okviru prikaza apologetske neoskolastike, tematizirao je uvide i postavke Urbana Talije, Frana Barca, Karla Eterovića, Stjepana Zimmermanna, Andrije Živkovića, Stjepana Bakšića, Hijacinta Boškovića, Franje Šanca i Karla Balića. Naposljetku je Barišić predstavio neoskolastičku orijentaciju i kršćanski inspiriranu filozofiju tijekom druge polovice 20. stoljeća, istaknuvši imena Vilima Keilbacha, Jordana (Nikolu) Kuničića, Rudolfa Brajičića, Mije Škvorca, Miljenka Belića, Ante Kusića, Vjekoslava Bajsića, Josipa Ćurića, Tome Vereša, Ivana Macana, Ivana Devčića, Josipa Oslića, Stjepana Kušara, Ivana Kopreka, Ante Vučkovića i Iris Tićac. ⁸

Draženko Tomić u svojem je izlaganju »Bonifac Badrov o hrvatskim renesansnim filozofima 1959. / Bonifac Badrov on Croatian Renaissance Philosophers in 1959« prikazao *Povijest filozofije* (Sarajevo, 1959) franjevca i filozofa Bonifaca Badrova te izložio njegov pristup renesansnoj filozofiji i hrvatskim renesansnim misliocima. Prema Tomiću, Badrov »nalazi da su specifična filozofska i društvena strujanja tijekom 15. i 16. stoljeća iznjedrila nove, međusobno sasvim dispartne renesansne filozofske sustave sa samo jednom zajedničkom točkom: odbacivanje tomizma«. ⁹ Tomić je potom izložio Badrovljevu podjelu renesansne filozofije na obnovu starih sustava (neoplatonizam, neostoicizam i hedonizam), filozofiju prirode, političku filozofiju i skepticizam, da bi zaključio kako »Badrov hrvatske renesansne mislioce ubraja isključivo u prvu skupinu, dakle među pojedince koji su nastojali obnoviti stare filozofske sustave, i opet, isključivo među one mislioce koji se oslanjaju na Platonovu filozofiju«. ¹⁰ U trećem dijelu svoje *Povijesti filozofije* Badrov se pojedinačno bavio Jurjem

⁷ Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem u žarištu* [Sažeci izlaganja]«, p. 153.

⁸ Ibid., pp. 152–153.

⁹ Ibid., p. 189.

¹⁰ Ibid., p. 190.

Dragišićem, Benediktom Benkovićem i Franom Petrićem, istaknuo je Tomić, ali je o njima izložio samo osnovne podatke i poneku šturu ocjenu. U završnom dijelu svoga izlaganja Tomić je prikazao preliminarne rezultate svojih traganja za utjecajem hrvatskih povjesničara filozofije Bazale, Šanca i Filipovića na takav Badrovljev pristup hrvatskim renesansnim filozofima.

Predstavljanje 39. godišta časopisa Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine u suorganizaciji s izdavačem

Prvi dan skupa završio je predstavljanjem 39. tiskanoga godišta časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* u suorganizaciji s njegovim izdavačem Institutom za filozofiju, prvoga koje je objavilo uredništvo u novom sastavu. U predstavljanju su sudjelovali glavni i odgovorni urednik Ivica Martinović, izvršna urednica Željka Metesi Deronjić te članice uredništva Erna Banić-Pajnić i Mihaela Girardi-Karšulin.

Glavni i odgovorni urednik Ivica Martinović izložio je programske zadatke na temelju kojih je dobio urednički mandat u četverogodišnjem razdoblju od 2013. do 2016, a čitateljstvu su priopćeni u uvodniku »Za hrvatsku filozofsku baštinu«. On je podsjetio na to da su prijelazno razdoblje, posljednju godinu rada dosadašnjeg uredništva i početak rada novog uredništva, obilježile tri dalekosežne odluke: časopis postaje polugodišnjak u elektroničkom i tiskanom izdanju, uz članke na hrvatskom objavljuje i članke na engleskom, njemačkom, francuskom i talijanskom, a u radu uredništva sudjeluju i članovi iz inozemstva. Posebno je naglasio da je časopis otvoren prinosima »iz širokoga graničnog područja filozofije i srodnih joj disciplina: iz povijesti znanosti, sociologije znanosti, povijesti teologije, povijesti školstva, filologije i leksikografije.«¹¹ Da bi se ojačala infrastruktura za istraživanje hrvatske filozofske baštine, časopis će rado objavljivati raznovrsnu građu, naglasio je glavni urednik te prikazao »Bibliografiju članaka s filozofskom tematikom u *Radu HAZU*« koju su priredili Kristina Polak Bobić i Ivica Zvonar. Na temelju pretraživanja Akademijina najvitalnijega časopisa autorski je dvojac ustanovio da je u *Radu* od 1869. do 2011. objavljeno 66 članaka koji su u cijelosti ili pretežito posvećeni filozofskim pitanjima, a 24 koji se filozofije tiču tek jednim svojim dijelom. Toj su bibliografiji pridodali i mali biografski leksikon o piscima odabranih članaka, a nabrojili su i hrvatske filozofe o kojima je *Rad* dosad objavio članke.

Mihaela Girardi-Karšulin prikazala je znanstvene članke objavljene u prvom, a Erna Banić-Pajnić u drugom svesku 39. godišta, pri čem je svaka izbjegla govoriti o vlastitom članku. Slijedeći kronološki poredak tema,

¹¹ *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/1 (2013), p. 6.

Girardi-Karšulin prvo se osvrnula na četiri članka o hrvatskim renesansnim filozofima. Članak »Stadt und Poetik bei Frane Petrić: dasselbe Paradigma?« Elisabeth von Erdmann propituje tezu o kontinuitetu Petrićeva mišljenja od Cresaninova prvijenca *La città felice* do njegova sustavnoga djela *Della Poetica*, koji pronalazi u obzoru novoplatonizma i hermetizma. I drugi članak, »Petrićeva *La deca semisacra* kao moguće kodificiranje morala« Hede Festini, tematizira kontinuitet Petrićeva mišljenja, ali u području moralne filozofije. Na stranicama svoje poetike, upozorava Festini, Petrić analizira spjevove s moralnom tematikom i želi pokazati da moralna filozofija ima svoj izvor u drevnom pjesništvu moralnog karaktera koje je odgajalo narod i oblikovalo građanske odnose. Treći članak, »Sličnosti i razlike između Petrićevih i de Dominisovih pogleda o strukturi stvari« Snježane Paušek-Baždar, uspoređuje Petrićeve ideje u djelu *Pancosmia* s de Dominisovim u djelu *Euripus*. Autorica pokazuje da su u ovom pitanju dva istaknuta hrvatska mislioca imala slične postavke, iako su pripadali različitim filozofskim smjerovima – Petrić platonizmu, a de Dominis peripatetizmu. Članak Erne Banić-Pajnić u drugom svesku, naslovljen »Juraj Dubrovčanin i *Kratko umijeće* Rajmunda Lula (Raymundus Lullus)«, analizira kratki i nedovršeni rukopis *Expositio Georgii Ragusei super Artem brevem*, koji potvrđuje da se Juraj Dubrovčanin, renesansni aristotelovac, posebno zanimao za Lula, jer je Lula smatrao Duns Skotovim učiteljem, a i sam je predavao i pisao o Duns Skotu. U velikom dijelu članka autorica detaljno izlaže Lulovu *Ars brevis*, da bi u završnici članka raspravila pitanje o naravi Lulova umijeća.

Nakon članaka s renesansnom tematikom Girardi-Karšulin prikazala je i tri članka koji se bave temama iz kasnijih razdoblja. U studiji »Recepcija Boškovićeve teorije sila u Parizu« Ivica Martinović daje prvi sustavni prikaz odjeka Boškovićeve prirodne filozofije u knjigama, udžbenicima i znanstvenim časopisima tiskanim u Parizu od 1754. do 1803. Prema njegovu istraživanju ključne su doprinose ostvarili: torinski profesor Gerdil, urednik Berthier, pisci udžbenikā Para du Phanjas i Saury te astronom Lalande. Potaknut Sauryevim matematičkim udžbenikom, u tu se recepciju uključio i Bošković, kad je u proznom dodatku pariškoga izdanja svoga epa *Les Éclipses* (1779) »prvi i jedini put na francuskom tiskao sažetu, ali sadržajnu autorecenziju svoje *Teorije*, pridodao obavijest o francuskom prijevodu *Teorije* i suprotstavio se Sauryjevoju ocjeni da je njegova teorija ‘fizička hipoteza’.«¹²

U studiji »La ‘pensée nationale’ d’Antun Radić – Le périodique *Dom* (1899–1904) et la ‘croaticité’« Edi Miloš obrađuje političku filozofiju Antuna Radića (1868–1919), kako se ona očituje na stranicama časopisa *Dom* koji je i

¹² Vidi sažetak Martinovićeve studije u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/1 (2013), p. 55.

uređivao. Miloš podrobno istražuje Radićev pokušaj da razvije sustavan nauk o nacionalnom pitanju, unutar kojega se, u Miloševoj interpretaciji, izdavaju dva pojma: »narodna misao«, kao oblik kolektivne svijesti koja će obuhvatiti sve čimbenike koji konstituiraju naciju, te »živa domovina« – za razliku od one zemljopisne.

Zadnji izvorni znanstveni članak u prvom svesku članak je Ljudevita Hanžeka, koji je istražio dvije polemike nakon objavljivanja knjige *Duševni život* (1932) Stjepana Zimmermanna. Prigovori koji su upućeni Zimmermannovoj knjizi međusobno su oprečni, jer Josipu Lachu u toj knjizi nedostaje skolastičke filozofije, a Zdenko Vernić misli da je ima previše, što je, zaključuje Hanžek, pokazatelj pluralizma mišljenja i svjetonazora toga doba.

Erna Banić-Pajnić prikazala je preostalih šest izvornih znanstvenih članaka u 39. godištu *Priloga*. U članku »Polemika između Petrića i Angeluccija u svjetlu Filoponovih *Komentara Metafizike*« Mihaela Girardi-Karšulin za polazište uzima jedan fragment iz Filoponovih *Komentara Metafizike*, objavljenih u Petrićevu latinskom prijevodu 1583. godine, a taj se fragment nalazi već u trećem svesku *Discussiones peripateticae* (1581) i odnosi se na simbolički govor pitagorovaca o brojevima. Osim u *Raspravama*, Petrić je za Filiponovim komentarom posezao i u svojim drugim spisima, pa tako i u polemici s Teodorom Angeluccijem, u kojoj je riječ o Aristotelovu poimanju metafizike. Autorica u članku ekstenzivno razjašnjava Petrićev stav o metafizici izložen prvo u *Peripatetičkim raspravama*, a zatim i u polemičkim tekstovima između Petrića i Angeluccija. To što dvojica autora, oslanjajući se na isti predložak, izvode različite zaključke u vezi s metafizikom, autorica tumači različitim pretpostavkama njihova filozofiranja, tj. različitim viđenjem metafizike i znanosti. Pritom se ističe značenje Angeluccijeva uviđanja svojstvenosti metafizike.

U članku »Frane Petrić e Giordano Bruno, protagonisti della trasformazione paradigmatica della filosofia della natura nel Rinascimento: Riflessioni epistemologiche« Igor Škamperle u procesu promjene paradigme u renesansnoj filozofiji prirode prepoznaje tri frakture ili rupture, moglo bi se reći periode. Prvi označuje razdoblje humanističke pripreme koja uključuje uglavnom filološki rad na izvornim djelima grčkih filozofa, drugi, koji započinje Kopernikovim djelom, usmjerava se na dekonstrukciju Aristotelove prirodne filozofije prirode, a u trećem se konstruira nova prirodna znanost, što svoje predstavnike ima u Kepleru, Galileju i Descartesu. Autor naročito prorađuje drugi period, u kojem odlučujuću ulogu imaju Bruno i Petrić koji Aristotelovoj prirodnoj filozofiji suprotstavljaju platoničko-hermetičku tradiciju. No to nije povratak čistom Platonu od kojeg se Bruno i Petrić distanciraju, upozorava Škamperle, jer se oni u prirodnoj filozofiji vraćaju naturalizmu predsokratovaca. Tome domeće

jednu dosta provokativnu tezu da su »Petrić i Bruno možda bili još premalo platonici da bi učinili zadnji epistemološki korak«¹³ u novu znanost utemeljenu na matematici.

U članku »Poimanje ljepote i ljubavi u stihovima Frana Krste Frankopana« Željka Metesi Deronjić obrađuje bitne značajke Frankopanova poimanja ljepote i ljubavi. S obzirom na to da autorica u Frankopanovim stihovima pronalazi elemente renesansne koncepcije ljepote i ljubavi, osobito renesansnog novoplatonizma, jedno je poglavlje posvećeno izlaganju značajki novoplatoničkog poimanja ljepote i ljubavi oprimjereno u komentarima Platonovih dijaloga *Fedar* i *Gozba* najznačajnijeg predstavnika toga smjera renesansnog filozofiranja – Marsilija Ficina. S takvom pripremom autorica argumentira svoju tezu: »Platonovski i novoplatonovski elementi, kao i petrarkistički diskurs u Frankopanovu ljubavnom pjesništvu tek su dio asimilirane filozofsko-književne tradicije na kojoj on gradi svoje djelo.«¹⁴ Dapače, u svojim se lascivnim, erotičnim i senzualnim stihovima Frankopan približava antipertrarkizmu.

U članku »Književnost i neznanje: funkcije lika Licide u Boškovićevim *Dijalogima o sjevernoj zori*« Snježana Husić analizira jedini dramski tekst Ruđera Boškovića, objavljen 1748. godine. Među likovima Boškovićevih *Dijaloga* autorica izdvaja lik Licide, neukog pastira, koji se pokazuje ključnim za oblikovanje Boškovićeve diskurza o jednoj prirodnoj pojavi. S jedne strane, on je poveznica na pastoralnu književnost, a s druge upravo svojim neznanjem pruža motivaciju za razgovor kojim se stječe novo znanje. Time Boškovićeви dijalozi bivaju smješteni u kontekst procesa što započinje sredinom 18. stoljeća, a vodi specijalizaciji različitih vrsta književnog i znanstvenog diskurza.

U članku »Intelektualizam u Stadlerovoj psihologiji« Dario Škarica dokazuje da je Stadlerova neotomistička psihologija po svom karakteru intelektualistička. U tu je svrhu autor proučio Stadlerove polemike s Basaričekom i Glaserom, autorima udžbenika iz psihologije, u kasnim 1870-im, Stadlerov *Prinosak k naučanju dušoslovja* objavljen u *Hrvatskom učitelju* (1880–1882) i Stadlerovu *Psihologiju* (1910), koja je prošireno izdanje *Prinoska*. Polazeći od Wundtova pojma intelektualizma i podsjećajući da se na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće zbiva »ne samo proces oslobađanja psihologije od metafizike nego i proces temeljitog restrukturiranja empirijske psihologije«,¹⁵ Škarica zaključuje da je Stadlerova psihologija dominantno metafizičkoga karaktera, a u nauku o požudnim moćima intelektualistička. Stadler naime izričito odvaja požudnu moć od spoznaje, kojoj daje apsolutnu prednost i smatra je neovisnom od ostalih duševnih moći.

¹³ *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/2 (2013), p. 465.

¹⁴ *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/2 (2013), p. 507.

¹⁵ *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/1 (2013), p. 247.

Studija »Utjecaj personalizma na hrvatske katoličke socialne mislioce u 1930-ima« Ivana Čule podrobno opisuje utjecaj francuskog personalizma na trojicu najznačajnijih katoličkih socijalnih mislilaca koji su djelovali u Hrvatskoj u spomenutom razdoblju: Milana Ivšića, Jurja Ščetinca i Bonifacija Perovića. Sva trojica prorađuju aktualne ekonomske prilike, kritički se postavljaju spram individualističko-liberalne ekonomije kapitalističkog tipa i zalažu se za dostojanstvo ljudske osobe. Sva trojica ujedno personalizam usko povezuju s katolicizmom, a Perović čak zastupa tezu da se personalizam razvio u okviru katoličkog socijalnog pokreta.

Željka Metesi Deronjić ukratko je predstavila onaj dio *Priloga* koji bi se žanrovski mogao odrediti kao filozofske vijesti, a u koji ulaze *in memoriam*, ocjene knjiga i osvrti na održane znanstvene skupove.

Prvi svezak donosi *in memoriam* Cesareu Vasoliju i tri prikaza knjiga, od kojih prva dva pobliže upoznaju čitatelje s najnovijim knjigama Franje Zenka i Žarka Dadića, dok treći prikazuje zbornik radova s trećeg labinskog simpozija o Matiji Vlačiću Iliriku. Prvi svezak zaključuju osvrti na tri znanstvena skupa: tradicionalni creski pod naslovom *Od Petrića do Boškovića: hrvatski filozofi u europskom kontekstu* (2012), simpozij povodom 70. rođendana Branka Despota održan također 2012. u Matici hrvatskoj u Zagrebu i simpozij *Filozofija i hrvatski jezik* (2013) u Institutu za filozofiju u Zagrebu.

Nakon nekrologa Rogeru Hahnu, proučavatelju Boškovićeve djela, u drugom svesku *Priloga* svoje mjesto pronašle su stručne ocjene zbornika sa znanstvenog skupa *Kultovi, mitovi i vjerovanja u Zagori*, knjige Stjepana Špoljarića o Petrićevim dijalozima o povijesti, monografije Ivice Zvonara o Franu Barcu, naposljetku i devetnaeste knjige iz niza *Hrvatska katolička baština 20. stoljeća* posvećene misli Hijacinta Boškovića. Pored prikaza bitnih rezultata međuakademijskog, francusko-hrvatskog susreta u Parizu na kojem je uspješno »predstavljena znanost iz Hrvatske i znanost u Hrvatskoj«¹⁶, u drugom je svesku prikazan i filozofski blok križevačkog časopisa *Cris* u kojem su svoj doprinos istraživanju hrvatske filozofske baštine dali mlađi istraživači. Također, ni u ovom sveščiću nisu izostali osvrti na filozofska događanja: obilježavanje 46 godina djelovanja Instituta za filozofiju u Zagrebu, dvadeseti creski simpozij o Petriću, treću međunarodnu kroatološku konferenciju Hrvatskih studija posvećenu životu i radu Pavlu Ritteru Vitezoviću, na koncu i znanstveni skup koji je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu upriličila u čast Stanku Hondlu 2013. godine.

¹⁶ *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 39/2 (2013), p. 622.

Sjednica o Petriću filozofu

U petak ujutro simpozij je nastavio s radom sjednicom o Petriću filozofu. Na njoj prva je nastupila Snježana Husić s izlaganjem »Utopijska uspostava ljudskosti: Petrić, More, Campanella / Utopian Establishment of Humanity: Petrić, More, Campanella«, u kojem je pošla od antropocentričnosti kao distinktivnog obilježja renesanse, da bi trima renesansnim utopijama, Moreovoj *Utopiji* (1516), Petrićevu *Sretnom gradu* (1553) i Campanellinu *Gradu sunca* (1602), pristupila iz perspektive animalističkih studija. Kako su utopijski spisi Morea i Campanelle već doživjeli interpretacije iz te perspektive, ona se usmjerila na analizu Petrićeva *Sretnog grada*, u kojem Petrić »definira ljudskost kroz eksplicitnu i implicitnu usporedbu s neljudskim životinjama« i time neizravno »priznaje povezanost ljudskoga s ostatkom životinjskoga svijeta«. ¹⁷ Stoga pojmovi prirode, ljudskog i životinjskog u Petrićevu mladenačkom djelu uspostavljaju niz složenih odnosa vrijednih proučavanja, istaknula je Husić.

Željka Metesi Deronjić održala je predavanje »Petrićev odgovor Cesareu Cremoniniju na njegove prigovore uz *La deca disputata* (1586) / Petrić's Reply to Cesare Cremonini's Objections to *La deca disputata* (1586)«, kojim je sudionicima približila polemiku između Petrića i mlađeg aristotelovca Cesarea Cremoninija, polemiku u kojoj se Cresanin založio za svoju glavnu tezu – da pjesnik stvara, a ne oponaša. ¹⁸

Sjednicu o Petriću zaključila je Natali Hrbud izlaganjem »Recepcija djela *De fide orthodoxa* Ivana Damaščanskog u Petrićevoj *Novoj sveopćoj filozofiji* / The Reception of *De fide orthodoxa* by John of Damascus in Petrić's *Nova de universis philosophia*«. Hrbud je u svojem izlaganju prikazala poveznice između Petrićeve *Nove sveopće filozofije* i *De fide orthodoxa* crkvenog naučitelja Ivana Damaščanskog čije je djelo opisala kao »srednjovjekovni kompendij koji osim kršćanske vjere zahvaća i u probleme teodiceje, kozmologije i antropologije«. ¹⁹ Ona je navode i parafraze iz djela Ivana Damaščanskoga pronašla u *Panarchiji*, *Pampsyhiji* i *Pancosmiji* te na primjerima razjasnila razloge Petrićeva pozivanja na pravovjernoga Ivana Damaščanskoga.

Sjednica o protestantskoj sastavnici hrvatske renesansne filozofije

Sjednica o protestantskoj sastavnici hrvatske renesansne filozofije ponudila je tri izlaganja. U izlaganju »Primož Trubar e Matija Vlačić Ilirik: convergenze, rapporti, differenze / Primož Trubar i Matija Vlačić Ilirik: podudarnosti, odnosi,

¹⁷ Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem u žarištu* [Sažeci izlaganja]«, p. 165.

¹⁸ Ibid., p. 184.

¹⁹ Ibid., p. 161.

razlike« Igor Škamperle posebno je prikazao odnos dvojice reformatora te ukazao na podudarnosti i razlike u njihovu djelovanju. Trubar i Vlačić osobno su se upoznali, podsjetio je Škamperle, ali se njihova suradnja često odvijala preko posrednika, slovenskog protestanta Sebastijana Krelja (1538–1567), koji je bio Trubarov prijatelj, a Vlačićev učenik, suradnik, napokon i kolega na Sveučilištu u Jeni. Glavnu je podudarnost u nastojanjima Trubara i Vlačića Škamperle uočio u tome što su »obojica pristala uz protestantizam i što su sudjelovali u širenju tekstova pisanih na pučkim jezicima«,²⁰ a najviše se razlikuju po tome što je Vlačić odbacio Trubarovu zamisao o tiskanju svetih tekstova na slavenskim narodnim jezicima, slovenskom i hrvatskom.²¹

Vanja Flegar održala je izlaganje »Razvrstavanje korespondencije Andrije Dudića (1533–1589) / Classification of the Correspondence of Andrija Dudić (1533–1589)«. Nakon što je sažeto predstavila objavljenu Dudićevu korespondenciju, koja se sastoji od oko 2000 pisama, a dosad je objavljena u šest opsežnih svezaka, ona ju je razvrstala po vremenu nastanka, jeziku, statusu korespondenta i tematici. U zaključku je posebnu pozornost obratila na osobe koje pripadaju Dudićevu filozofskom i znanstvenom krugu.²²

Sjednicu je zaključio Ivica Martinović izlaganjem »Vlačićevo metodološko djelce *Declaratio tabulae trium methodorum theologiae* (najranije 1558) / Flacius' Methodological Opuscle *Declaratio tabulae trium methodorum theologiae* (Earliest Datable to 1558)«. Nakon što je podsjetio na to da je Vlačić u drugom dijelu svoga djela *Paralipomena dialectices* (1558) prvi put obradio metodologiju, prikazao je Vlačićevo metodološko djelce pedagoškog karaktera *Declaratio tabulae trium methodorum theologiae*, nastalo vrlo vjerojatno za njegove profesure u Jeni, a svakako nakon *Paralipomena dialectices*. U svom novom pristupu metodologiji, istaknuo je Martinović, Vlačić je uporabu logike u teologiji opravdao pozivanjem na svoj omiljeni novozavjetni autoritet – apostola Pavla, umjesto *ordo* redovito je koristio nazivak *methodus* i odustao je od Galenova poretka među metodama, obradivši prvo sintezu pa tek onda analizu i definiciju. »Taj je doprinos metodologiji sam Vlačić smatrao značajnim čim je djelce *Declaratio tabulae trium methodorum theologiae*, ponovo bez priložene tablice, u cijelosti uvrstio kao poglavlje u prvu raspravu svoga veledjela *Clavis Scripturae sacrae* (1567). <...> Tako je metodologija u Vlačićevu poimanju pronašla svoje mjesto u njegovu znamenitom hermeneutičkom projektu«, zaključio je Martinović.²³

²⁰ Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem u žarištu* [Sažeci izlaganja]«, p. 187.

²¹ Ibid., pp. 187–188.

²² Ibid., pp. 158–159.

²³ Ibid., pp. 180–181.

Digitalna radionica o hrvatskim filozofima

Bruno Ćurko održao je predavanje s digitalnom notom »Prisutnost Jurja Dragišića u digitaliziranim djelima iz 16. stoljeća / Juraj Dragišić in the Digitized Works from the Sixteenth Century«. U potrazi za digitaliziranim djelima Ćurko je najprije ustanovio dva kriterija na temelju kojih je proveo istraživanje. Po prvom kriteriju Ćurko je prvo tragao za Dragišićevim djelima, objavljenim u 16. stoljeću, a koja su danas digitalizirana, te je pronašao dva tiskana Dragišićeva djela: *Defensio praestantissimi viri Ioannis Reuchlin* ([Köln], 1517) i *Artis dialectices praecepta vetera ac nova miro artificio conscripta* (Rim, 1520). S drugog polazišta Ćurko je pronašao digitalizirana djela iz 16. stoljeća u kojima se spominje Dragišić i njegovo djelo te ih je kronološkim redosljedom naveo u svojem izlaganju, a uz to je opisao kako ti tekstovi karakteriziraju Dragišića kao biskupa nazaretskog, teologa velike erudicije, prvog filozofa i teologa iz reda Male braće, franjevca i Dubrovčanina.²⁴

Marin Martinić Jerčić u istraživanju teme »*Flaciana* (1553–1562) u digitalnim knjižnicama / *Flaciana* (1553–1562) in Digital Libraries«²⁵ pretražio je uglednu europsku knjižnicu Münchener Digitalisierungszentrum, koja djeluje pri Bayerische Staatsbibliothek, i e-rara.ch, platformu za digitalizirane rijetke knjige švicarskih knjižnica tiskanih od 15. do 19. stoljeća. Popis pronađenih digitaliziranih djela usporedio je s Pregerovom bibliografijom »Verzeichniss der gedruckten Schriften des Flacius« (1861) i ustanovio da 18 digitaliziranih djela nema na Pregerovu popisu, a prikazao ih je abecednim poretkom. Na kraju izlaganja Martinić Jerčić upozorio je i na dva hrvatska nalazišta digitaliziranih Vlačićevih djela, a to su mrežna stranica Flacius.net (<http://flacius.net/>) iz Labina i *Digitalna baština* Instituta za filozofiju iz Zagreba, gdje je objavljen manji broj Vlačićevih djela.

Predstavljanje Digitalne baštine u suorganizaciji s izdavačem Institutom za filozofiju (Zagreb)

Za predstavljanje *Digitalne baštine*, koja je dio projekta *Digitalizacija i mrežno predstavljanje hrvatske filozofske baštine* Instituta za filozofiju, pobrinuli su se Filip Grgić i Marin Martinić Jerčić. Uz Grgićevu ispriku zbog izostanka Martinić Jerčić pročitao je govor u kojem je Grgić, između ostaloga, opisao opći cilj projekta: »učiniti javno dostupnim najvažnija djela iz hrvatske filozofske i (dijelom) znanstvene baštine u razdoblju od 12. do 20. stoljeća, uz prikaz

²⁴ Usp. Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petricem u žarištu* [Sažeci izlaganja]«, pp. 155–157.

²⁵ *Ibid.*, pp. 171–178.

osnovnih podataka o njihovim autorima i sadržaju te tako upoznati domaću i inozemnu javnost s našim kulturnim i znanstvenim nasljeđem«. Sa svoje je strane Martinić Jerčić pokazao sudionicima skupa kako pristupiti stranici Instituta za filozofiju i njegovoj *Digitalnoj baštini* koja postoji u dvojezičnom obliku, na hrvatskom i engleskom. Zatim je prikazao popis filozofa zastupljenih u *Digitalnoj baštini* te pojasnio strukturu stranice svakog filozofa (ime i prezime filozofa, njegova slika ili naslovnica nekog njegova značajnijeg djela, kratki životopis, popis svih ili najvažnijih djela, bibliografija o filozofu te popis zasad dostupnih digitaliziranih djela). Uza svako digitalizirano djelo stoji bibliografska jedinica, a njegov se tekst može listati i pretraživati. Predstavljanje je Martinić Jerčić zaključio napomenom da digitalna zbirka hrvatske filozofske baštine u Institutu za filozofiju sada sadrži 39 filozofa i sedamdesetak njihovih tekstova te da se njezina izgradnja nastavlja.

Izlaganje o alkemijskim gledištima Ivana Brattija

U subotu ujutro Snježana Paušek-Baždar održala je izlaganje »Uvid u alkemijski tekst Ivana Brattija, prvoga hrvatskog paracelsusovca / An Insight into an Alchemical Text of Giovanni Bratti, the First Croatian Paracelsian«, u kojem je opisala alkemijsku raspravu *Discorso della vecchia et nuova medicina, nel quale si ragiona delle cose ritrovate à nostri secoli, et particolarmente dell'oro artificiale* (Venecija, 1590, 1592) prvoga hrvatskog paracelsusovca Ivana Brattija. Ona je pojasnila da Bratti prihvaća Paracelsusove poglede o korespondenciji makrokozmosa i mikrokozmosa te o ulozi alkemije u ljekarništvu. Ipak najviše se pozabavila Brattijevom primjenom prirodnog i umjetnog zlata u liječenju, pri čem se pulski liječnik oslonio na brojne antičke i renesansne autore. Bratti je, zaključila je Paušek-Baždar, bio jedan od prvih europskih prirodoslovaca koji je opisao 'pitko zlato' i njegova svojstva.²⁶

Završno predavanje o Hermanu Dalmatinu

Erna Banić-Pajnić zatvorila je skup završnim predavanjem s temom koja seže u 12. stoljeće, a nasloвила ga je »Prisutnost Platonove filozofije u djelu *De essentiis* Hermana Dalmatina / The Presence of Plato's Philosophy in the Work *De essentiis* by Herman Dalmatin«. Na samom je početku Banić-Pajnić postavila pitanje koliko je uopće primjereno Hermanovu djelu pristupati analitički s obzirom na to da je ono po karakteru i intenciji sinteza. Da bi na njega odgovorila, Banić-Pajnić nastojala je u daljnjem izlaganju odgonetnuti

²⁶ Usp. Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem u žarištu* [Sažeci izlaganja]«, pp. 185–186.

složenost Hermanova djela *De essentiis*, istaknuvši da se u tom djelu susreću elementi različitih misaonih tradicija objedinjeni u koherentnom tumačenju svijeta. Banić-Pajnić ukazala je na to da postoji Platonov utjecaj na Hermanovu misao, ali je izložila i arapske utjecaje s pomoću kojih mu je bila posredovana Platonova filozofija. Svoje je predavanje Banić-Pajnić zaključila tvrdnjom da se Hermanova »filozofija po mnogim svojim značajkama može uistinu smatrati pretečom renesansnog novoplatonizma«.²⁷

Nakon završnog predavanja predsjednik Programskog odbora simpozija Ivica Martinović obratio se izlagačima, zahvalio im na izlaganjima i raspravama tijekom simpozijjskih sjednica te ih pozvao da svoja izlaganja i objave. Doprinos simpozija može se prepoznati kako po rasponu tema od Hermana Dalmatina iz 12. stoljeća pa sve do Bonifaca Badrova iz 20. stoljeća, tako i po raznolikim pristupima: infrastrukturnim istraživanjima, prvim interpretacijama filozofskih djela i sintetičkim pregledima.

Marin Martinić Jerčić

²⁷ Martinović (ur.), »21. simpozij *S Petrićem u žarištu* [Sažeci izlaganja]«, p. 150.